

Politechnika Warszawska
Wydział Inżynierii Materiałowej

Warszawa, 01.02.2024 r.

dr hab. inż. Ryszard Sitek, prof. uczelni

e-mail: ryszard.sitek@pw.edu.pl

OCENA

Rozprawy doktorskiej mgr inż. Anny Pytel

pt. Wpływ obróbki mechanicznej i morfologii wydzielen węglików w żarowytrzymałych stopach odlewniczych ŻS6U-WI na własności zmęczeniowe Łopatek I Stopnia Turbiny Sprężarki stosowanych w produkcji lotniczej

Recenzja sporządzona na podstawie pisma Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Inżynieria Materiałowa dr hab. inż. Macieja Motyki, prof. PRz z dnia 15.11.2023 r.

Ogólna charakterystyka pracy

Recenzowana rozprawa doktorska zrealizowana została we współpracy z Pratt&Whitney Rzeszów S.A. w ramach programu „doktorat wdrożeniowy” pod opieką naukową dr hab. inż. Andrzeja Nowotnika, prof. PRz. Głównym celem prowadzonych badań było „opracowanie parametrów technologii wytwarzania gotowych łopatek ze stopu ŻS6U-WI z zachowaniem wysokich standardów jakościowych zapewniających bezpieczną ich eksploatację w silniku lotniczym”. Praca jest dosyć obszerna, obejmuje 158 stron, podzielona została na pięć rozdziałów w tym bibliografia. Zawiera również streszczenie w języku polskim i angielskim. W przeglądzie literaturowym Doktorantka sformułowała tezę pracy, omówiła konstrukcję silnika PZL 10W produkowanego w zakładzie Pratt&Whitney Rzeszów S.A., ze wskazaniem warunków pracy łopatek pierwszego stopnia turbiny sprężarki będących przedmiotem badań. Scharakteryzowała również budowę i rodzaje łopatek stosowanych na turbinę sprężarki, technologie i materiały, z jakich są wytwarzane oraz stosowane obróbki. Następnie podsumowała stan zagadnienia, sformułowała drugą tezę pracy, scharakteryzowała materiał użyty do badań oraz zastosowane metody badawcze. W kolejnym rozdziale przedstawiła wyniki badań wraz z ich dyskusją. Wyniki badań Doktorantka podsumowała wnioskami o charakterze poznawczym i praktycznym, omówiła zmiany wdrożone w technologii łopatek. Autorka w pracy

Politechnika Warszawska

Wydział Inżynierii Materiałowej

powołuje się na 98 pozycji literaturowych, ściśle związanych z tematem pracy. W mojej opinii zawarty w pracy przegląd literatury jest właściwy, chociaż mógłby być poszerzony o prace naukowe z ostatnich 5 lat.

Ocena doboru tematyki i zakresu pracy

Wzrost sprawności nowoczesnych silników lotniczych, ich wytrzymałość, trwałość i niezawodność w dużej mierze uwarunkowana jest rozwiązaniami konstrukcyjnymi i rozwojem materiałów żaroodpornych i żarowytrzymałych. Szczególnie łopatki turbin sprężarek pierwszego stopnia będące przedmiotem badań naukowych są narażone na degradację w wyniku oddziaływania korozji wysokotemperaturowej, zmęczenia cieplnego czy też zużycia erozyjnego. Dotychczas prowadzone prace badawcze skupiają się m.in. na opracowaniu nowych lub ulepszaniu już istniejących stopów niklu, z których odlewane są – metodą precyzyjnego odlewania w próżni – gorące części silników lotniczych. Ważnym zabiegiem technologicznym mającym wpływ na właściwości użytkowe odlanych części z nadstopów niklu są obróbki cieplne, cieplno-chemiczne oraz obróbki strumieniowo-ściernie i wykańczające obróbki mechaniczne. Celem obróbek cieplnych polegających na przesycaniu i starzeniu jest poprawa właściwości mechanicznych w całej objętości obrabianych detali. Z kolei powierzchniowe obróbki cieplno-chemiczne umożliwiają wytworzenie żarowytrzymałych warstw, które chronią materiał podłoża przed oddziaływaniem agresywnego środowiska gazowego w wysokiej temperaturze. Ważną częścią procesu wytwarzania gorących części silników lotniczych są także obróbki strumieniowo-ściernie (np. kulowanie) lub mechaniczne (frezowanie, szlifowanie, polerowanie itp.). Poprzez odpowiedni dobór obróbek strumieniowo-ściernych i mechanicznych, możliwe jest osiągnięcie założonej dokładności geometrycznej, tolerancji wymiarowej oraz jakości wierzchniej warstwy odlewu.

Doktorantka w pracy przeprowadziła kompleksowe badania polegające na szczegółowej analizie: wpływu składu chemicznego dostarczonego stopu niklu ŻS6U-WI (Masterheat), warunków procesu odlewania, obróbki cieplnej (przesycania), cieplno-chemicznej (proces aluminiowania) oraz obróbki strumieniowo-ścierniej (kulowania) i mechanicznej (szlifowania i polerowania) na mikrostrukturę i właściwości użytkowe łopatek pierwszego stopnia turbiny sprężarki stosowanych w silniku PZL 10W. W tym zakresie dotychczasowa wiedza jest dosyć ograniczona, co potwierdza słuszność przyjętej przez Doktorantkę tematyki badań. Należy zatem stwierdzić, że tematyka rozprawy

Politechnika Warszawska

Wydział Inżynierii Materiałowej

doktorskiej jest jak najbardziej aktualna i uzasadniona nie tylko z punktu widzenia naukowego, ale przede wszystkim praktycznego, wdrożenia ulepszonej technologii łopatek do praktyki przemysłowej. Dobór tematyki uważam za słuszny, natomiast zakres prowadzonych badań za obszerny.

Ocena merytoryczna pracy

Rozprawę doktorską Pani mgr inż. Anny Pytel oceniam bardzo pozytywnie. Należy podkreślić, że Doktorantka w stosunkowo krótkim czasie (studia doktoranckie standardowo trwają cztery lata) podjęła się rozwiązania złożonego problemu badawczego, jakim było opracowanie i wdrożenie do praktyki przemysłowej ulepszonej technologii łopatek pierwszego stopnia turbiny sprężarki stosowanych w silniku lotniczym PZL-10W. Zakres oraz poziom prowadzonych badań wskazuje, że Doktorantka posiada szeroką wiedzę naukową i praktyczną. Za największe osiągnięcie Autorki uważam:

1. Zoptymalizowanie udziału chromu w stopie niklu ŻS6U-WI, z którego wykonano odlewy do dalszych badań. Obniżenie zawartości chromu spowodowało ograniczenie powstawania kruchych węglików i miało wpływ na poprawę właściwości mechanicznych odlanych elementów.
2. Opracowanie parametrów technologicznych procesu odlewania i obróbki cieplnej, polegającej na przesycaniu. Opracowane parametry technologiczne dla procesu odlewania i przesycania (bez stosowania dodatkowej obróbki umacniającej tj. procesu starzenia) umożliwiły otrzymanie detali o jednorodnej mikrostrukturze i wysokich właściwościach użytkowych spełniających normy obowiązujące w firmie Pratt&Whitney Rzeszów S.A.
3. Opracowanie parametrów technologicznych procesu dla obróbki strumieniowo-ściernej (kulowania) oraz wykańczających obróbek mechanicznych tj. szlifowania i polerowania. Opracowane warunki dla w/w obróbek umożliwiły poprawę właściwości użytkowych w zewnętrznej strefie obrabianych detali oraz uzyskanie wymaganej jakości ich powierzchni.

Podsumowując, stwierdzam, że zaplanowane w pracy eksperymenty oraz w większości interpretacja wyników zostały wykonane poprawnie i jako całość stanowią skrupulatne, obszerne opracowanie tematu. W konsekwencji, umożliwiły zrealizowanie założonych celów. Po kilkukrotnej i dogłębnej lekturze pracy doktorskiej będącej, przedmiotem mojej recenzji nasuwają się jednak pewne uwagi, które zamieszczam poniżej:

Uwagi merytoryczne i dyskusyjne

1. Na stronie 4 w oparciu o dane literaturowe i wyniki badań własnych Doktorantka sformułowała tezę pracy „Możliwe jest wytworzenie łopatek pierwszego stopnia turbiny o prognozowanych własnościach zmęczeniowych, przy zastosowaniu odpowiednich parametrów procesu obróbki mechanicznej i poprzez kształtowanie odpowiedniej morfologii wydzielen węglików w mikrostrukturze łopatek wytwarzanych z żarowytrzymałego stopu odlewniczego ŻS6U-WI”. Natomiast na stronie 42 po uwzględnieniu statystyk produkcyjnych analiz danych literaturowych i wyników dotychczasowych badań własnych Doktorantka sformułowała kolejną tezę pracy „Parametry procesów produkcyjnych w technologii wytwarzania Łopatek Turbiny Sprężarki I Stopnia z odlewniczego nadstopu niklu ŻS6U-WI determinują wytrzymałość zmęczeniową oraz jakość finalnego wyrobu gwarantującą prawidłową i bezpieczną ich pracę w warunkach cyklicznych obciążeń cieplnych i mechanicznych. Możliwe jest zatem, zidentyfikowanie i ostateczne wyeliminowanie krytycznych, dla jakości łopatek, wszelkich odchyłek materiałowych i konstrukcyjnych poprzez zastosowanie nowoopracowanych procedur naprawczych na etapie kontroli i analizy cyklu produkcyjnego w systemie: I etap - odlewanie, II etap -procesy specjalne, III etap - obróbka mechaniczna, IV etap - kulowanie, zapewniając uzyskanie produktu spełniającego wysokie wymagania jakościowe odbiorców części stosowanych w produkcji silników lotniczych”. Powstaje więc pytanie, z czego wynika i czemu ma służyć postawienie dwóch tez w jednej rozprawie doktorskiej? W mojej ocenie zachodzi konieczność doprecyzowania ich zasadności, ponieważ w pracy brak jest uzasadnienia.
2. „Metodyka badań: I etap-proces wytworzenia półwyrobu (odlewanie), II-etap procesy specjalne (obróbka cieplna – przesycanie, obróbka cieplno-chemiczna – aluminiowanie i renoalumiowanie), III-etap- obróbka strumieniowo-ścierna (kulowanie), IV etap – powierzchniowa obróbka wykańczająca (obróbka mechaniczna)” (str. 43)– Etap III i IV jest niezgodny z tezą pracy, brak jest również uzasadnienia z czego wynikała w pracy taka kolejność prowadzonych badań.
3. „Wysokie własności żarowytrzymałe stop ten uzyskuje po obróbce cieplnej składającej się tylko z operacji przesycania, poprzez chłodzenie w powietrzu”. „Starzenie przesyconego stopu ŻSU-WI nie poprawia znacząco jego własności mechanicznych”. (str. 19). Nasuwa się pytanie, czy zastosowane warunki były odpowiednio dobrane dla procesu przesycania i/lub starzenia?

Politechnika Warszawska

Wydział Inżynierii Materiałowej

4. Brak jest informacji, jaką metodą wytwarzane były warstwy aluminidkowe modyfikowane renem, brak jest uzasadnienia, dlaczego warstwy modyfikowano akurat renem, a nie np. platyną.
5. „Łopatki w stanie lanym charakteryzują się dendrytyczną osnową austenityczną γ , w której widoczne są drobne o dużym stopniu dyspersji wydzielenia fazy umacniającej γ'' , węgliki typu $M_{23}C_6$, M_6C oraz cząstki pierwotnej fazy γ'' ” (str. 113), w pracy brak jest jednak informacji, na jakiej podstawie stwierdzono występowanie fazy γ'' .
6. „Kolejnym etapem w technologii wytwarzania gotowych łopatek po procesie aluminowania jest proces obróbki cieplnej, podczas której zachodzi reakcja przemiany w warstwie aluminidkowej $\delta\text{-Ni}_2\text{Al}_3$ w fazę $\beta\text{-NiAl}$ ” (str. 122). W pracy brak jest jednak informacji potwierdzających występowanie tych faz.
7. Tabela 40, strona 129 przedstawia w sposób nieczytelny warunki procesów wytwarzania łopatek, np. temperatura wyżarzania I, temperatura wyżarzania II – nie jest wiadome, czego te procesy dotyczą, ponieważ brak jest wyjaśnienia w tekście.
8. We wniosku Doktorantka stwierdza, że „Efektem wykonanych badań było wprowadzenie do praktyki odlewniczej nowego stopu (Masterheat II)”. W mojej ocenie należałoby jednak stwierdzić raczej „ulepszony stopu”, ze względu na obniżenie zawartości chromu w stopie.
9. „Parametry obróbki cieplnej tj. przesycań i starzenia odlanych detali ze stopu ŻŚU-WI powinny być opracowane na podstawie badań kalorymetrycznych (np. różnicowej analizy cieplnej DTA)” – powinno być raczej tylko „przesycań odlanych detali ze stopów” ponieważ w pracy Doktorantka nie prowadziła procesu starzenia.
10. „Zastosowanie procesu kulowania oraz procesów obróbki mechanicznej nie ma znaczącego wpływu na twardość, mierzoną na powierzchni odlewów łopatek ze stopu ŻŚU-WI.” W mojej opinii wniosek powinien być bardziej precyzyjny i zawierać informację jaką metodą i przy jakim obciążeniu wgłębnika prowadzono badanie.

Inne uwagi

Doktorantka nie uniknęła również błędów, takich jak:

1. Po tytule pracy nie stawia się kropki, podobnie jak w podpisach pod rysunkami np. „Rys. 1. Przekrój silnika PZL-10W.”

Politechnika Warszawska

Wydział Inżynierii Materiałowej

2. „Materiały, z których wytwarzane są łopatki turbiny silników lotniczych muszą spełniać wysokie wymagania żarowytrzymałe i żaroodporne” (str. 10)- należałoby raczej użyć sformułowania „Materiały, z których wytwarzane są łopatki turbiny silników lotniczych muszą spełniać wysokie wymagania żaroodporne i żarowytrzymałe”.
3. „Maksymalna głębokość warstwy aluminikowej po próbie długotrwałego wynosi 0,064 mm.” (str. 118) – powinno być: „Maksymalna głębokość warstwy aluminikowej po próbie długotrwałego utleniania wynosi 0,064 mm”.
4. „Badania mikrostruktury powłoki” (str. 49) – powinno być „Badania mikrostruktury warstwy”.
5. Brak odniesienia się w tekście do rysunków 38-41.

Powyżej wspomniane uwagi nie zaniżają ogólnej wartości pracy. Większość z nich przekazałem Doktorantce podczas spotkania online.

Ocena końcowa

Biorąc pod uwagę wartość naukową i praktyczną rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Anny Pytel stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane pracom doktorskim przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.), a także spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.). W związku z tym wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Inżynieria Materiałowa Politechniki Rzeszowskiej o dopuszczenie do publicznej obrony przedłożonej rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Anny Pytel.

Ryszard Sitek